

Наталія ГРИЦАК

*доктор педагогічних наук, доцент,
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка,
Тернопіль, Україна
grycak78@ukr.net*

Людмила ГРИЦАК

*доктор біологічних наук, доцент,
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка,
Тернопіль, Україна
hrytsak1972@gmail.com*

ЗАГАЛЬНОЛЮДСЬКІ ЦІННОСТІ ЯК КОМПОНЕНТ МОДЕЛІ СУЧАСНОГО СУСПІЛЬСТВА

24 лютого 2022 року розпочалась нова сторінка новітньої історії України, а, відтак, і всесвітньої історії. На тлі порушення територіальної цілісності нашої держави, тотального знищення українських міст, масштабного руйнування військової, оборонної, транспортної інфраструктури, незаконного та насильницького вивезення громадян України до країни агресора, спроби дезорієнтації українського населення, мільйонів зруйнованих життів українців виникають закономірні питання: Чому у XXI столітті ми знову говоримо про війну? Чому в умовах ноогенезу і домінування інтелекту можливе викривлення духовних основ сучасного суспільства? Чому у демократичному суспільстві нівелюється ідея свободи вибору шляху розвитку незалежної держави? Окреслені питання за своєю сутністю увиразнюють проблему формування / функціонування загальнолюдських цінностей, які є своєрідними критеріями (показниками, регуляторами) загальновизнаної моделі поведінки людини у суспільстві.

Розмірковуючи над цією проблемою, доцільно передусім окреслити змістове наповнення поняття загальнолюдські цінності. Не потребує доказу думка, що поняття загальнолюдські (універсальні, фундаментальні, константні) цінності належать до архетипних уявлень, є своєрідною універсальною категорією, організаційною силою та маркером, що відображає існування особистості, її взаємодію з іншим індивідом, визначає спосіб мислення та норму поведінки. Цілком зрозуміло, що загальнолюдські цінності не можуть існувати у межах однієї конкретної нації, адже є тим фундаментом, на якому консолідується все людство. Слід зазначити, що загальнолюдські цінності беззаперечно орієнтують людину /

суспільство на досконалість, є тим «істинним, вічним дороговказом допоки існуватиме людський рід» [1, с. 187].

Отже, загальнолюдські цінності ми тлумачимо як морально-етичні норми, світоглядні ідеали, духовні абсолюти, що переходять від покоління до покоління, інтегрують увесь духовний досвід суспільства, визначають характер буття людини, об'єднують різні народи і забезпечують цілісність усього людства. Активність виявлення тих чи інших загальнолюдських цінностей залежить від темпераменту, віку, світогляду, переконань особистості, від конкретної психологічної, політичної, культурної ситуації.

Оригінальною й цікавою є концепція феномена цінностей Ф. Клакхона і Ф. Стродтбека, що була презентована у 60-х роках минулого століття [2]. Автори цінності розглядають як причину, що спонукає до вибору у певній ситуації. Звідси, вчені наполягають, що ціннісні орієнтації – це результат рішення людьми конкретних питань. Дослідники позиціонують думку, що модель поведінки особистості обмежена кількома принциповими питаннями, які вбирають у себе найважливіші проблеми людського буття: як ставитися до природи? яка внутрішня природа людини? яке ставлення людини до часу? яка мотивація поведінки людини? як ставитися до іншої людини?

Пошуки відповідей на ці питання формують 5 ціннісних параметрів, кожен з яких утворює певну ціннісну орієнтацію, що забезпечує єдність усіх людей, незалежно від їх часової, просторової, географічної та кліматичної локалізації, релігійних і політичних переконань, віку, статі та професії.

1) Ставлення людини до природи передбачає «володарювання над природою», «гармонію з природою» чи «підпорядкування природі».

2) Уявлення про внутрішню природу людини веде до усвідомлення того, що внутрішній світ людини можна, по-перше, розглядати у парадигмі «злий – добрий – змішаний – нейтральний», по-друге, людина має здатність змінитися / не змінитися протягом життя (злий, але може змінитися; злий, але може не змінитися; добрий, але може змінитися тощо).

3) Часова ціннісна орієнтація пов'язана з уявленнями про минуле, теперішнє та майбутнє (відмінність між типами культур полягає у тому, який вимір часу є домінантним для тієї чи іншої культури).

4) Мотивація поведінки людини зорієнтована на діяльність (характерний для західної культури, домінує тип культури, який заохочує до нових досягнень і звершень); на буття (на першому плані є осягнення внутрішнього світу людини, не принципово зовнішні фактори, натомість

превалює походження людини, її родовід, традиції, місце людини у суспільстві); на буття–в–становленні (проміжний тип культури, що розкриває самовизначення людини через взаємини).

5) Модальність ставлення людини до людини пропонують розглядати у трьох моделях: індивідуалістичній, рівноправній, ієрархічній.

Отже, на основі обраних варіантів відповідей, на думку дослідників, можна визначати не лише характер цінностей, тип і специфіку культури того чи іншого народу, але й увиразнити видозміни моделі світосприйняття різних народів, спрогнозувати стратегію поведінки цих народів у майбутньому, визначити спосіб їхнього мислення.

У реаліях воєнного часу, в умовах повномасштабної війни Росії проти України, бачимо, що для українського суспільства притаманна органічна єдність загальнолюдських та європейських цінностей. Згуртованість та єдність українського народу у боротьбі з агресором засвідчує, що ми захищаємо не лише територіальну цілісність, духовну і культурну спадщину України, але й виборюємо право на ті демократичні цінності, без яких не можливо функціонування сучасного суспільства. Відтак, ми можемо стверджувати, що в країні агресора відбулась хибна трансформація усієї системи загальнолюдських цінностей, що призвело до викривлення їх світоглядних орієнтирів. Причинно-наслідкові зв'язки цієї трансформації будуть предметом досліджень багатьох українських і зарубіжних учених.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Петасюк О. Загальнолюдські цінності та національний бекграунд: історично-культурологічний аспект. *Вісник Львівського університету. Серія: Філософсько-політологічні студії*. 2019. Вип. 22. С. 183–188.
2. Kluckhohn F., Strodtbeck F. *Variations in Value Orientations*. New York: Row, Peterson and Co., USA, 1961, 187 p.